

MADENLERDEN EK DEVLET HAKKI ALINABİLİR Mİ?

Hüseyin GÜL
Vergi Denetmeni

GİRİŞ

Gelir ve Kurumlar vergileri aslına bağlı olarak salınması gereken fon payı, fark vergi çıktığında da cezalı olarak salınmakta, verginin bir mütemmini olarak nitelendirilmek suretiyle uzlaşma, indirim ve dava müesseselerinde birlikte dikkate alınmaktadır. Keza, Net Aktif Vergisi ve Ekonomik Denge Vergisinde de, bu vergilerin matrahlarında meydana gelen değişiklikler (Vergi incelemesi vb.) dikkate alınarak cezalı Net Aktif Vergisi ve Ekonomik Denge Vergisinin salınması gerektiği bu vergilerin mevzuatlarında yer almaktadır. Yine benzer bir uygulama geçici vergi uygulamasında da sözkonusudur.

Bu yazımızın amacı, 15 Haziran 1985 gün ve 18785 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 04 Haziran 1985 gün ve 2113 sayılı "Maden Kanunu'nun 14'ncü maddesine göre, maden sahasından çıkarılacak cevherlerden işletme yıllık kâr üzerinden alınan Devlet hakkı ve Madencilik Fonu iştiraklerinin, vergi incelenmesi sonucunda işletmenin kârının beyanından fazla saptanması durumunda, cezalı olarak Devlet hakkı alınıp alınmayacağı konusunu tartışmaktır.

I - DEVLET HAKKI NEDİR?

Devlet hakkının ne olduğu 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 14'ncü maddesinde açıklanmıştır. Kanunun 14'ncü maddesindeki;

"Maden sahalarından çıkarılacak cevherlerden işletme yıllık brüt kârının %5'i Devlet hakkı olarak, % 5'i Madencilik Fon iştiraki şeklinde her yıl Mart ayının son günü akşamına kadar ilgili daire tarafından tahakkuk ettirilerek ruhsat sahibince Devlet Hakkı Hazine'ye, fon iştiraki ise Etibank'a ödenir.

Çıkardığı cevheri kendi fabrikasında hammadde-girdi olarak kullanan şirketler için Devlet hakkına esas olacak olan değer bilançoda maliyetin asgari % 30'u kadar brüt kâr kabul edilerek hesaplanır.

Devlet hakkının ve fon iştirakinin tahakkukuna esas teşkil edecek bilanço yönetmelikle belirlendiği şekilde hazırlanır". hükmüne göre, brüt kâr veya bilanço maliyetine göre devletçe hükümlerlik hakkına dayanılarak alınan ve vergi gibi karşılıksız olan bir paradır diye betimlenebilir.

Kanunun 3'ncü maddesindeki tanıma göre Devlet hakkı; "Maden istihracı ile sağlanacak gelirden Devlet payına düşen kısımdır." şeklinde tanımlanmış olup, bizim betimlememizle paralellik göstermektedir.

II - MADEN KANUNU'NDAKİ DEVLET HAKKINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER:

Devlet Hakkına İlişkin Beyan ve Tanımlar:

Demokratik ve çağdaş bir yöntem olan beyan esası, diğer birçok mevzuatımızda olduğu gibi maden kanunu ile ilgili olarak ta, kanunun 10'ncü maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre;

"Madencilik faaliyetlerinin bu kanun hükümlerine göre devamı süresince tenkit ve mali konularda yapılan yazılı beyanlar ile yetkili kişilerce tanzim edilen raporlar doğru kabul edilir.

Teknik elemanlar sadece ihtisas sahibi oldukları konularda beyanda bulunabilirler ve beyanları ile sorumludurlar.

Beyanlardaki hata ve noksanlıklar gerekçe bildirmek suretiyle verildikleri tarihten itibaren 2 ay içerisinde düzeltilebilir. Ancak gerçek dışı, yanıltıcı, kanun hükümlerinin icraatını engelleyen, haksız surette hak iktisap eden veya hak iktisabına sebep olan teknik elemanların durumlarının belirlendiği tarihten itibaren 3 yıl süre ile bu kanun nezdinde yapacakları beyanlar geçerli sayılır. Bu husus bağlı oldukları meslek teşekküllerine ve ilgililere bildirilir.

Bu tür fiilleri işleyenler veya işlenmesine yol açan ruhsat sahiplerini bir defaya mahsus olmak üzere teminatları madencilik fonuna irat kaydedilerek 5 katına çıkarılması tebliğ edilir. Teminatların ta-

mamlanmaması halinde konu ile ilgili ruhsatları fesh olunarak teminatları madencilik fonuna irat kaydedilir.

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri mahfuzdur." hükmünü içermektedir. Biz konumuzla (Mali konuyla) ilgili kısmına değineceğiz. Öncelikle madde metinlerinde yer alan ilgili daire, beyan, bilanço ve bilanço brüt kârının ne olduğu kanunun tanımlar başlığını taşıyan 3'ncü maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanımlara göre;

İlgili Daire: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden Dairesi.

Beyan: İlgililerin resmi kuruluşlara herhangi bir durumu belirlemek veya açıklamak maksadı ile vermiş oldukları yazılı belge.

Bilanço: Her işletme izni için ayrı ayrı yönetmelikteki örneğe göre (Ek forum 18 aşağıya alınmıştır) hazırlanacak ve sadece Devlet hakkı, madencilik fon katkısı, ihbar ve buluculuk haklarının hesaplanmasında geçerliliği olan beyan niteliğinde belgedir.

Bilanço brüt kârı: Yönetmelikteki örneğe göre hazırlanmış bilançoda, genel yönetim giderleri payı hariç tutularak hesaplanacak brüt kârdır. Şeklinde tanımlanmıştır.

Ek Forum 18

BİLANÇO ÖRNEĞİ

Şirket veya Şahsın Ünvanı :
Maden İşletmesinin Adı :
Ruhsat ve İşletme İzin No'su :

GELİR TABLOSU

01.01.19.. ... — 31.12.19.. Devresi

Gider Hesapları	Gelir Hesapları
1 - Satılan Malların Maliyeti	1 - Gayri Safi Satış Hasılatı
2 - Genel Giderler	2 - Diğer Gelirler
3 - Satış Giderleri	3 - Alınan prim ve komisyonlar
4 - Mucbir Sebepler Nedeni ile Yapılan Giderler	4 - Yan Gelirler
5 - Diğer Giderler	5 - Diğer Gelirler
Toplam Giderler	Toplam Gelirler

İşletme Brüt Kârı = Toplam Gelir - Toplam Gider

Kanunun 14'ncü maddesi hükmüne göre Devlet hakkının hesaplanıp, tahakkuk ettirilmesi için madencilik faaliyetinde bulunan kişi (gerçek veya tüzel), Mart ayı sonuna kadar Maden Dairesine yönetmelik hükümlerine göre düzenlemiş olduğu matbu bilanço ve bilanço brüt kârını beyan eder. Bu beyanın doğruluğundan anılan kanunun 10'ncu maddesi hükmüne göre de sorumludur.

Mükellefin beyanı üzerine, Maden Kanunu'nun 14'ncü maddesindeki hükme göre Maden Dairesi Devlet hakkını Mart ayı içerisinde tahakkuk ettirir ve ruhsat sahibi de bunu Hazineye Mart ayı içerisinde ödemek zorundadır. Bu süre içerisinde ödemediği takdirde, 6183 sayılı Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 37/1 ve 51'nci madde hükümlerine göre cezalı (gecikme zamlı) tahsil edilir.

III - EK DEVLET HAKKI:

Yazımızın yukarıdaki kısmında da yer aldığı üzere, Maden Kanunu'nun 10'ncu maddesinde; ruhsat sahiplerinin teknik konular hariç tüm beyanlardan sorumlu olacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre bilanço ve bilanço brüt kârına ilişkin beyanlar doğruluğunda ve bunlara bağlı olarak tahakkuk eden Devlet hakkının eksikliğinden de ruhsat sahibi sorumludur.

Beyanlardaki hata ve noksanlıklar olması halinde, ne tür işlemler yapılması gerektiği ise yine aynı maddede (Md. 10'da) açıklanmıştır. Bu açıklamalara göre;

Beyanlardaki birinci kez hata ve noksanlıklar nedeniyle ruhsat sahiplerinin teminatları madencilik fonuna irat kaydedilerek, teminatlarının 5 katına çıkarılması tebliğ edilir.

Beyanlardaki hata ve noksanlıkların tekerrürü halinde ise konu ile ilgili ruhsatları fesh olunarak teminatları madencilik fonuna irat kaydedilir.

Bu konudaki Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinin mahfuz olduğu da ayrıca hüküm altına alınmıştır.

Bu açıklamalara göre, bilanço ve bilanço brüt kârının eksik beyan edildiğinin saptanması nedeniyle eksik tahakkuk ettirilen Devlet hakkı ile ilgili Ek Devlet Hakkı tahakkuk (fark bilanço brüt kârı üzerinden) söz konusu olmayıp sadece teminatların madencilik fonuna irat kaydedilmesi gerekmektedir.

IV - DEVLET HAKKI TAHSİLATI:

Maden Kanunu'nun 14'ncü maddesine istinaden Maden Dairesi'nce Mart ayı içerisinde tahakkuk ettirilen Devlet hakkı ve Madencilik Fon iştiraki vergi daireleri bazında listelenerek ilgili vergi dairelerine gönderilir. Bu gönderme işi genelde yıl sonlarına doğru başlar.

Vergi Dairesine gelen listeye, 2996 sayılı Maliye Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun'un 23'ncü maddesine göre hazırlanmış "Vergi Daireleri Kuruluş ve Görevleri Yönetmeliği'nin 6'ncı maddesine istinaden düzenlenen ve 1 Ocak 1990 tarihinden itibaren uygulanmakta olan "Vergi Daireleri İşlem Yönergesi'ne göre işlem yapılmaktadır.

İşlem Yönergesinin, Tahakkuk Servisi işlemleri içerisinde yer alan "Diğer Amme Alacakları ile İlgili İşlemler" başlığını taşıyan 227'nci maddesindeki:

"Tavizat, yemeklik, yem bedelleri ile ecrimisil bedelmisil, oyun kağıdı gelirleri, petrolden devlet hakkı, petrolden devlet hissesi, MADENLERDEN DEVLET HAKKI gibi sair amme alacaklarına ilişkin yazı ve listelerin vergi dairesine gelmesi üzerine gerekli incelemeler yapılarak "Harç ve para cezaları ile Diğer Amme Alacaklarına İlişkin Hesap Defteri"ne nevî ve doğuşları itibariyle ayrı ayrı kayıtları yapılır. Bu defterin sıra numarası hesap numarası olarak gelen belgeler üzerine yazılır. 6183 sayılı yasanın 37. maddesine göre alma haberli bir yazı mükellefe gönderilir. Yazıda, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde ödeneceği belirtilir. Ayrıca, deftere vade tarihi yazılır.

Ödemede bulunmayan borçlular tesbit edilerek "Takipli Alacaklar Ortak Formu" düzenlenerek "Takipli Alacak/Haciz Varakaları Sevk Bordrosu" ekinde takibat servisine gönderilir. Takibe ilişkin işlemler ile yapılan tahsilatlar defterin ilgili sütununa işlenir."

Hükmüne göre Devlet hakkının nasıl tahsil edileceği açıklanmıştır.

Tahsil dairesi olan vergi dairesi yukarıda açıklanan işlem yönergesi hükümlerine göre Devlet hakkı tahsil edilmektedir.

"Halbuki, 6183 sayılı Kanun'un 37'nci maddesindeki:

"Amme alacakları hususi kanunlarında belli edilen zamanlarda ödenir.

Hususi kanunlarında ödeme zamanı tesbit edilmemiş amme alacakları Maliye Vekaletince belli edilecek usule göre yapılacak tebliğden itibaren bir ay içinde ödenir.

Bu ödeme müddetinin son günü amme alacağının vadesi günüdür.

Amme borçlusu isterse borcunu belli zamanlardan önce ödeyebilir.

Hükmüne göre,

Amme alacakları hususi kanunlarında belli edilen zamanlarda ödenmek zorundadır.

Maden Kanunu'nun 14'ncü maddesinde ".... Devlet hakkı Mart ayı içerisinde tahakkuk eder ve ödenir." diye kesin hüküm olduğuna göre ve 6183 sayılı kanunun 37. maddesinin 1. fıkrası hükmüne göre, Devlet hakkının Mart ayı içerisinde Hazineye ödenmesi gerekir.

Ancak vergi idaresi 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunu'nun 37/1. ve 3223 sayılı Maden Kanunu'nun 14/1. maddeleri ile uyumlu olmayan işlem yönergesine göre Devlet hakkı tahsil etmektedir.

V - DENETİM ve SONUÇ:

Maden Kanunu'nun 10'ncu maddesine göre yapılan beyanların doğruluğunun nasıl denetleneceği aynı kanunun 11'nci maddesinde açıklanmıştır. Maddede aynen;

"Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, maden hakları ile ilgili bütün faaliyetlerin yürütülmesini ve vecibelerin yerine getirilmesini kontrol ve denetimini yapmak ve yönlendirmek için teknik ve MALİ KONULARI yerinde incelemek maksadıyla ihtisaslaşmış diğer devlet kuruluşlarından da yararlanarak inceleme raporu hazırlar.

Birinci fıkraya göre yapılan inceleme sonunda gerçek dışı ve veya yanıltıcı beyanda bulundukları tesbit edilenler hakkında 10'ncu madde hükümleri uygulanır.

İnceleme yapacakların nitelikleri, incelemenin nasıl yapılacağı ve raporların tanzimi ile diğer hususlar yönetmelikle belirlenir." hükmü yer almaktadır.

Maden Kanunu'nun 11'nci maddesi hükmüne göre denetiminin yalnız Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca yapılabileceği ifade edilmişse de, anılan Kanunu'nun 10'ncu maddesindeki müeyyidelerin uygulanması için yalnızca Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca tesbit edilecek hata ve noksanlıklar için müeyyide uygulanacağı hükmüne yer

verilmediğine göre diğer Őekillerde beyanların hata ve noksanlıkları tesbit edildiğinde de kanunun 10'ncu maddesindeki müeyyidelerin uygulanması gerekmektedir.

Bu bağlamda, yapılan vergi denetimlerinde fark tesbit edilen mükelleflerin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bildirilerek iki yönlü etkin bir denetim sağlanmalıdır. Keza Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yapmış olduğu denetimler sonucunda fark tesbit edilmesi halinde de Maliye Bakanlığı'na bilgi verilmelidir.

Keza nakit varlığın kullanımının çok pahalı olduğu günümüz Türkiye'sinde, Devlete ait alacakların gecikmesi nedeniyle % 144 gibi bir faiz uygulanırken, çok basit bir işlem yönergesi kanun uyuşmazlığı nedeniyle maden sahasından çıkarılacak cevherlerden alınan Devlet hakkı bir-iki yıl gibi gecikmeli bir Şekilde ve herhangi bir müeyyidesiz (cezasız-faizsiz) tahsil edilmesi önlenmeli, işlem yönergesinin 227'nci maddesinde yapılacak düzenleme ile Devlet hakkı kanuni sresinde tahsil edilir hale getirilmelidir.